

УДК 332.12

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЕВООБРОБНОГО КЛАСТЕРА ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Худіковська В.А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Досліджено сутність поняття кластер. Здійснено аналіз світового досвіду використання кластерних структур у промисловості в цілому та лісопромислового виробництва зокрема. Виходячи з результатів дослідження, визначено територіальне розташування галузей деревообробної промисловості. Визначено найбільші центри деревообробної промисловості та встановлено передумови формування деревообробного кластера на території Чернівецької області.

Ключові слова: кластер, лісопромисловий комплекс, деревообробна промисловість.

Вступ. В останні роки досить часто і гостро піднімається питання сталого розвитку людства. Це стосується і лісопромислового комплексу який є одним із важливих компонентів сталого розвитку якому передбачено раціональне використання лісових ресурсів. Переосмислення урядом та громад кістю цінності лісів, перегляд та обґрунтування важливих функцій, які вони виконують, спонукає підприємства лісового сектора по-новому поглянути на процес використання лісових ресурсів. Підприємства лісового комплексу мають працювати в напрямку максимально глибокого оброблення деревини, пошуку та запровадження інноваційних технологій у сфері комплексного використання вторинної сировини (відходи виробництва), побічного користування лісами тощо.

Попередній досвід. Проблематика створення кластерних форм діяльності розглядається в дослідженнях багатьох зарубіжних авторів, зокрема в працях В.Бандурика, В.Гжегожа, С.Доглова, П.Жозета, М.Кітінга, Дж.Клегга, Є.Леммера, Ж.Мингалевої, А.Маршалла, М.Портера, В.Прайса, Д.Радеби, А.Ругмана, П.Самуельсона, Дж.Сороса, С.Ткачевої, Ю.Уеннопа, Д.Якобса, Л.Янга та інших. У вітчизняній науковій літературі питання, пов'язані з принципами функціонування кластерів, знайшли відображення у роботах вчених: В.Базилевича, У.Бураковського, М.Безпарточного, З.Варналія, М.Войнаренка, Б.Губського, П.Єщенка, Я.Жаліла, Б.Кваснюка, М.Кримського, Д.Лук'яненка, І.Михасюка, А.Мокія, С.Мочерного, В.Новицького, Ю.Павленка, О.Плотнікова, А.Поручника, О.Розенфельда, Є.Савельєва, В.Савченка, В.Чужикова, О.Шниркова та інших. Але незважаючи на значну кількість публікацій, що висвітлюють окремі аспекти створення кластерів, дослідження переваг лісопромислового кластеру, визначення перспектив формування деревообробних кластерів в Чернівецькій області вимагають подальшої розробки. Це обумовило актуальність і необхідність розвитку даного дослідження.

Метою публікації є дослідження потенціалу деревообробного виробництва на території

Чернівецької області та виявлення передумов формування деревообробного кластеру регіону дослідження.

Виклад основного матеріалу. Поняття кластера в науковий обіг було введено американським вченим Майклом Портером в його фундаментальні праці ? Конкурентні переваги країн (1990), яке виникло на основі системного дослідження інформації про діяльність успішних американських і європейських корпорацій.

Те, що Портер називає кластерами, також називається іншими дослідниками ? промисловими округами, ? новими промисловими зонами, ? регіональними виробничими комплексами і т.д залежно від конкретних характеристик таких агломерацій [4].

Кластер - це група географічно близьких взаємопов'язаних компаній і асоційованих інститутів у певній сфері діяльності, що характеризуються спільністю та взаємодоповненням один одного [4]. Вони звичай формуються в тих географічних зонах, де комунікації, логістика та людські ресурси є легко доступними.

Інтерес до кластерного інноваційного розвитку у другій половині ХХ ст. постійно зростав, поки не набув вибухового характеру і не охопив в 1980-1990рр. спочатку Північну Америку і Європу, згодом і нові промислові країни.

Багато країн Європи залучені до кластеризації лісогосподарського виробництва в напрямках - лісове господарство, деревооброблення, целюлозно-паперове виробництво, біоенергетика тощо. В Україні в 2008 р. здійснено кластерний аналіз лісового сектора у рамках проекту FORZA для чотирьох областей (Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської, Чернівецької) за фінансової підтримки Швейцарської агенції розвитку та співпраці [2]. Лісовий сектор карпатського регіону посідає 4 місце в економіці, працевлаштовує приблизно 52 тис. осіб, що засвідчує важливе соціально-економічне значення лісового господарства.

Здійснений аналіз продемонстрував, що в Карпатському регіоні існує потенційний кластер

лісового сектора, який повинен бути орієнтованим на комплексне раціональне використання всіх ресурсів лісу, глибоке перероблення деревини, виробництво біоенергії, розвиток туризму та інше. За результатами досліджень, потрібно посилити роль лісового кластера в напрямках розвитку деревооброблення, лісового господарства, туризму, виробництва енергії з відходів, що створить нові робочі місця, збільшаться доходи місцевого населення та надходження до бюджетів. Реалізація цього потребує спільних зусиль як підприємців, так і місцевого населення та органів влади [2].

Передумови створення кластерів у лісовому господарстві такі: лісові ресурси є джерелом сировини для багатьох галузей економіки; зростаючі тенденції глобалізації, об'єднання капіталів заради отримання спільної вигоди не лише в Україні, але й у світі; лісові ресурси виконують різноманітні економічні, екологічні та соціальні функції; необхідність сталого ведення лісового господарства; висока лісистість західного регіону України тощо.

Державним органам влади потрібно підтримувати пілотні кластерні проекти, створити сприятливе середовище шляхом нормативно-правового регулювання, проводити та підтримувати реформи лісового господарства, підтримувати запровадження різних форм власності на ліси, розробляти програми розвитку, стимулювати придбання природоохоронної лісогосподарської техніки, запровадити ведення лісового господарства методами наближеного до природи лісівництва, створити сприятливий інвестиційний клімат, залучати приватний сектор до виконання лісогосподарських робіт тощо [2].

Важливу роль у створенні лісового кластера повинні відігравати громадські організації шляхом здійснення громадського контролю за станом лісових ресурсів регіону, залучення їхніх представників до кластерних об'єднань, участі у розвитку "зеленого" туризму. Крім того, громади повинні бути залучені до планування ведення лісового господарства. Так, швейцарсько-український проект FORZA пропонує підхід дворівневого планування, що полягає в розробленні Плану розвитку громади на основі використання природних ресурсів, який повинні враховувати лісівники під час формування Плану ведення лісового господарства [5].

Для створення кластера в лісовому господарстві підприємствам необхідно створювати галузеві об'єднання для отримання конкурентних переваг на ринку, розвивати виробництво з глибокого перероблення деревини, використання відходів, розвитку біоенергії, співпрацювати з

науковими центрами для запровадження наукових здобутків у лісове господарство та ін. [2].

Деревообробний підкомплекс займає провідне місце в лісопромисловому комплексі. Він представлений такими галузями: лісопильна, фанерна, меблева промисловість, виробництво ДВП і ДСП, виробництво будівельних матеріалів з деревної сировини. Також за складом деревообробну промисловість можна поділити на три групи виробництв: виробництва, які здійснюють первинну обробку деревини (лісопильне, шпалопильне); вторинна обробка деревини (паркетне, фанерне, меблеве, ДСП, стандартних будинків і деталей та ін.); хіміко-механічна обробка деревини (ДВП, деревних пластиків).

Особливе місце тут належить виробництву ДСП і ДВП, що дає змогу ефективно використовувати відходи лісопиляння та ін. Деревообробних виробництв, отримуючи продукцію, яка користується підвищеним попитом і є основним матеріалом для розвитку меблевої промисловості.

Деревообробна промисловість об'єднує різні за матеріаломісткістю виробництва. Одні з них (фанерна, меблева) відзначаються високою питомою вагою витрат сировини на виготовлення продукції і дуже великими виробничими відходами, інші - використанням відходів (стружка, пилки) і перетворенням їх у цінну продукцію (плити). Ряд деревообробних галузей (меблева, паркетна) широко використовують цінну деревину дуба, бука, горіха та ін. [1, с. 349-352]

Сировинна база деревообробної промисловості області складається з місцевої деревини (хвойні та твердолистяні породи), яка широко використовується в меблевій промисловості. Довізна деревина задовольняє потреби в сировині при виробництві масової продукції деревообробки. Тому, традиційно підприємства деревообробної промисловості розміщені в місцях зосередження лісосировинних ресурсів. [1, с. 349-352]

Деревообробне виробництво Чернівецької області є одним із найбільших за обсягами випуску промислової продукції і займає п'яте місце в області після харчової промисловості, машинобудування, легкої промисловості, металургії та оброблення металів.

У 2012 році у Чернівецькій області офіційно зареєстрованими були 187 підприємств, що займалися виробництвом деревини та виробів з неї. У порівнянні з 2011 роком їх кількість збільшилась на 67 підприємств [3].

Загальна кількість лісопильних підприємств області становила 636. Найбільше лісопильних підприємств у Сторожинецькому (185 підприємств, 29 % від загальної кількості), Путильському

(відповідно 135 і 21 %) та Вижницькому (114; 18 %) районах. Значною є їх кількість в м. Чернівці, Глибоцькому та Кіцманському районах. [3].

На підприємствах деревообробки (17,4 % загальної кількості підприємств) зосереджено 8,6 % загальної чисельності промислово-виробничого персоналу, питома вага виробленої ними продукції у загальному обсязі промислового виробництва становить 5,7 [3].

Виходячи з структури лісосічного фонду вихід сортиментів з заготовленої деревини складав 473 тис.м3 [3]. В основному, це пиловник, будівельний ліс, технічна сировина та баланси. Значна частина деревини переробляється держлісгоспами на власних потужностях і поставляється деревообробним підприємствам області.

Характеризуючи показники виробництва деревини та виробів з деревини можна побачити, що у 2012 році в області вироблено 114,8 тис. м3 пиломатеріалів, 213 тис. м3 паркету, 18,6 тис.м2 вікон, дверей тощо[3].

У розрізі адміністративних районів Чернівецької області найбільші обсяги виробництва розпиленої деревини припадають на Вижницький, Путильський та Сторожинецький райони (відповідно 35 %, 31 %, 20 % від загального виробництва). [3].

У порівнянні з 2008 роком виробництво паркету в області зросло майже вдвічі з 133,1 тис. м3 до 241,9 тис. м3. Це вказує, що в області збільшується поглиблена переробка деревини. Лідерами у виробництві паркету виступають м. Чернівці (207,9 тис. м3), Хотинський, Глибоцький райони[3].

Виробництво вікон, дверей, дерев'яних заготовок у 2012 році в Чернівецькій області становило 18,6 тис.м2. У розрізі адміністративних утворень основними лідерами є м. Чернівці, Сторожинецький, Вижницький та Кіцманський райони. [3].

У функціонуванні деревообробної промисловості Чернівецької області відмічаються наступні тенденції. Державні лісгосподарські підприємства спеціалізуються на заготівлі і первинній обробці деревини. На виробничих потужностях зазначених підприємств переробляється близько 30 % лісосировини, що заготовлюється в області, близько 11 % лісосировини поставляється на експорт, 45 % - деревообробним підприємствам та іншим споживачам області, 13 % - використовується на власні потреби (ремонтно-експлуатаційні потреби, колдоговори) державних лісових і спеціалізованих господарств.

Найбільшою перевагою зазначених підприємств є те, що вони працюють на власній сировинній базі, проте слід зазначити, що пере-

робка деревини не є основним видом діяльності цих підприємств. Розвиток їх виробничої бази з переробки лісосировини відбувався в останні роки і пов'язаний із значним недофінансуванням лісовідновлювальних та інших робіт по забезпеченню раціонального лісокористування.

Аналіз використання виробничих потужностей по переробці деревини державних лісових і спеціалізованих господарств показав, що відсоток їх використання коливається від 78 до 100 %, тобто можна сказати що потужності зазначених підприємств використовуються в повному обсязі.

Аналіз використання виробничих потужностей, наявної сировинної бази та підсумки роботи деревообробних підприємств в 2012 році свідчать, що в області існує потужний деревообробний комплекс, здатний забезпечити поглиблену переробку лісосировини і вирішити питання наповнення внутрішнього ринку та поставки на експорт високоякісної конкурентоспроможної продукції, припинивши вивіз за межі області лісоматеріалів необроблених.

За прогнозами обсяги переробки в 2015 році на власних потужностях лісгосподарських підприємств планується довести до 166,5 тис. м³ на рік, або збільшити на 18,9 % у порівнянні з 2005 р. Планується виготовити - пиломатеріалів 62,16 тис. м³, або на 77,6 % більше ніж в 2010 році, заготовок пиляних на експорт 9,0 тис. м³ (на 12,5 % більше), паркетних заготовок 4,28 тис. м³. (на 7 % більше), паркету 33,5 тис. м³ (на 34 % більше), шпону струганого 1,2 тис. м³ (на 9,1 % більше), тарної заготовки 2,0 тис. м³ (в 4 рази більше), чорнових меблевих заготовок з твердолистяних порід 3,33 тис. куб. м. (на 23,3 % більше). На рівні 2006 року залишиться виробництво - шпал (12,0 тис. шт.), клепок заливної (0,5 тис. м³), штахетника (120 м³), піддонів для цегли (2,5 тис. шт.). Дана продукція є сировиною для подальшої глибинної переробки на деревообробних та меблевих підприємствах області [3].

Висновки. Аналіз показників функціонування підприємств деревообробної промисловості Чернівецької області вказує на доцільність формування деревообробного кластеру на територіях Путильського, Вижницького та Сторожинецького районів. Необхідними передумовами для цього є: наявність великих виробників, які мають потужний виробничий та фінансовий капітал, зосередженість у даних районах малих та середніх підприємств, наближеність до сировинних джерел, тісний зв'язок підприємств деревообробної промисловості з іншими галузями виробництв.

Список літератури

1. Желібко Є.П. Основи технології виробництва в галузях народного господарства / Желібко Є.П., Анопко Д.В., Буслик В.Ж. // Навч. посібник. - К. Кондор, 2005. - 716 с
2. Кластерний аналіз лісового сектору Карпатського регіону України. [Електронний ресурс]. - Доступний з <http://www.tvd.ho.ua/library/kl-zvit-ukr.pdf>.
3. Матеріали головного управління статистики в Чернівецькій області.
4. Наконечна Т.Ю. Кластеризація як каталізатор економічного розвитку регіонів та підвищення конкурентоспроможності країни [Електронний ресурс] / Т.Ю. Наконечна // Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_4/14.pdf
5. Формування кластерної політики в Карпатському регіоні обговорюють у Львові // Український лісовод. - 2008. [Електронний ресурс]. - Доступний з <http://www.lesovod.org.ua/node/2990>.

Худиковская В.А. предпосылки формирования деревообрабатывающего кластера Черновицкой области.

Исследована сущность понятия кластер. Осуществлен анализ мирового опыта использования кластерных структур в промышленности в целом и лесопромышленном производстве в частности. Исходя из результатов исследования, определены территориальное расположение отраслей деревообрабатывающей промышленности. Определены крупнейшие центры деревообрабатывающей промышленности и установлено предпосылки формирования деревообрабатывающего кластера на территории Черновицкой области.

Ключевые слова: кластер, лесопромышленный комплекс, деревообрабатывающая промышленность.

Hudikovska V.A. Background of wood industry Chernivtsi cluster region. **The essence of the concept cluster. The analysis of international experience in the use of cluster** structures in the industry as a whole and forestry production in particular. Based on the results of the study, defined geographic location the wood industry. Definitely the largest wood processing centers and found conditions woodworking cluster formation in the Chernivtsi region.

Key words: cluster timber complex, wood industry.